

Gülay Aslantepe*

ILO, Anayasa'sının önsözünde de belirtildiği üzere, dünyada barışın, ancak sosyal adaletin sağlanmasıyla gerçekleşeceği inancıyla, çalışma yaşamında emeğin bir mal olmadığı düşüncesiyle, çalışma yaşamını yönlendiren uluslararası çalışma standartlarının oluşturulmasında, insan onurunu tüm etkinliklerinin odak noktası olarak görmektedir.

Kurulduğu 1919 yılında Washington'da toplanan ILO Konferansının kabul ettiği ilk 6 sözleşmeden 5 no'lu sözleşme, çocukların sanayide çalışmalarında asgari yaşa ilişkindir. Bu sözleşmenin 2. Maddesi sanayi işlerinde-ki bu işler arasında maden çıkarma işleri de vardı-14 yaş altındaki çocukların aile işletmeleri dışında, kamu veya özel sektörde çalıştırılmalarını yasaklamıştı. Bu sözleşme 13 Haziran 1921'de yürürlüğe girdi önce 1937 yılında 59 sayılı sözleşmeyle, daha sonra 1973 yılında 138 sayılı sözleşmeyle revize edildi.

1920 yılında ILO'nun 7 sayılı Denizde Asgari Yaş Sözleşmesinin kabulüyle yine 14 yaşın altında çocukların gemilerde çalıştırılmaları yasaklandı. Bir sonraki yıl 1921'de 10 sayılı sözleşmeyle aynı düzenlemenin tarıma da getirildiğini görüyoruz. Yine aynı yıl için 18 yaşın altındakilerin trimci ve ateşçi olarak istihdamını yasaklayan ve Türkiye tarafından da 1959'da onaylanan 15 sayılı sözleşme kabul edildi.

Çalışma hayatındaki gelişmelere paralel olarak 1932 yılında sanayi dışı istihdamda asgari yaş düzenleyen 33 sayılı sözleşme kabul edildi. Bu sözleşmeye göre de 14 yaşın altındakiler ve ilköğretiminin 14 yaş üstünü kapsamaması halinde ilköğretim kapsamındakilerin sanayi dışı istihdamda çalıştırılmamaları ilke olarak kabul edilmiş; çocuğun

---

* ILO Türkiye Temsilcisi

sağlığını ve eğitimini tehdit etmeyen hafif işlerde 12 yaşındaki çocukların ulusal düzenlemeyle çalışabileceği öngörülmüştür.

1936 yılında kabul edilen 58 sayılı Denizde Asgari Sözleşmesi 14 yaş 15'e yükseltmiş; bunu 1937'de 59 sayılı Sanayide Asgari Yaş Sözleşmesi izlemiştir. Bu sözleşmede ilke olarak 15 yaş almış, belirli ülkeler için özel düzenlemeler getirilmiştir. Yine aynı yıl 60 sayılı Sanayi Dışında İstihdamda Asgari Yaş Sözleşmesi, yine 15 yaş altı çocukların çalıştırılmasını yasaklarken, eğitim saatleri dışında hafif işlerde 13 yaşındaki çocukların çalıştırılabileceğini düzenlemiştir.

1959 yılında da 112 sayılı Balıkçılarla ilgili Asgari Yaş Sözleşmesi onaylandı. Bu sözleşme de balıkçı teknelerinde 15 yaşın altında çocukların çalıştırılmasını yasaklamaktadır.

Kronolojik olarak bu konulardaki norm tesbit çalışmalarını izlersek, 1965 yılında 123 sayılı Yeraltı madenlerinde İşe Alımda Asgari Yaş Hakkındaki Sözleşmenin kabul edildiğini görüyoruz. Bu sözleşme, bu işlerde asgari yaşın hiçbir şekilde 16 yaştan aşağı olamayacağı düzenlemiştir. Nihayet 1973 yılında, İstihdamda Kabulde Asgari Yaşa İlişkin 138 sayılı sözleşme kabul edildi. Bu sözleşme, daha önce bu konuda kabul edilen bütün sözleşmelere atıfta bulunarak, asgari yaşın zorunlu öğrenim yaşının bittiği yaşın altında olamayacağı ve her halukârda 15 yaşın altında olmayacağını düzenlemiş; doğası veya yapıldığı koşullar bakımından gençlerin sağlığını, güvenliğini veya ahlakını tehlikeye düşürebilecek her türlü istihdamda kabulde bu yaş sınırının 18'in altında olmayacağını düzenlemiştir.

Bu konuda en son düzenleme, 1999 Haziran ayında Konferans'ta kabul edilen, 182 sayılı "En Kötü Biçimlerdeki Çocuk İşçiliğinin Yasaklanması ve Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Acil Eylem Sözleşmesi" dir.

182 sayılı Sözleşmeye göre:

- çocukların alım-satımı ve ticareti, borç karşılığı veya bağımlı olarak çalıştırılması ve askeri çatışmalar çocukların zorla ya da zorunlu tutularak kullanılmasını da içerecek şekilde zorla ya da mecburi çalıştırılmaları gibi kölelik ve kölelik benzeri uygulamaların tüm biçimleri

- çocuğun fahişelikte, pornografik yayımların üretiminde veya pornografik gösterilerde kullanılması, bunlar için tedariki ya da sunumu

- çocuğun özellikle ilgili uluslararası anlaşmalarda belirtilen uyuşturucu maddelerin üretimi ve ticareti gibi yasal olmayan faaliyetlerde kullanılması, bunlar için tedariki ya da sunumu

- doğası veya gerçekleştirdiği koşullar itibarıyla çocukların sağlık, güvenlik veya ahlaki gelişimleri açısından zararlı olan işler

çocuk işçiliğinin en kötü biçimlerini oluşturmaktadır.

Türkiye, 15 ve 58 sayılı sözleşmeleri 1959 yılında; 123 sayılı sözleşmeyi 1991 yılında, 59 sayılı sözleşmeyi de 1993 yılında onaylamıştır. 1998 yılında 138 sayılı sözleşmenin onaylanmasıyla bu sözleşmeler Türkiye açısından yürürlükten kalkmıştır. 182 sayılı sözleşme de 3 Şubat 2001 tarihinde Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.